

ЙИРИК СОЛИҚ ТЎЛОВЧИЛАР СИФАТИДА ҲИСОБГА ОЛИНГАН ЮРИДИК ШАХСЛАР ВА УЛАР ТОМОНИДАН БЮДЖЕТГА ТЎЛАНДИГАН СОЛИҚЛАР МАСАЛАЛАРИ

Жумаев Шухрат

**Йирик солиқ тўловчилар бўйича ҳудудлараро давлат
солиқ инспекцияси бошлиғи ўринбосари**

E-mail: Sh. Jumayev@soliq.uz

Аннотация. Ўзбекистон Республикасида солиқ ва бошқа мажбурий тўловлар йиғилувчанлигининг зарур даражасини таъминлаш, Йирик солиқ тўловчилар фаолиятини ташкил этиш, солиқ тўловчиларнинг солиқ маъмуриятчилигини амалга ошириш ҳамда солиқ мажбуриятларини бажариш бўйича ўзаро ҳамкорлик асосида сервис-техник хизмат кўрсатилишини тубдан такомиллаштиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. 2018 йил 28 декабрдаги Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномасида “солиқдан қочиш эмас, уни вақтида тўлашдан манфаатдор бўлиши керак. Янги таҳрирдаги Солиқ кодексига мамлакат тараққиётининг таянчи бўлган инсофли, ҳалол солиқ тўловчиларни рағбатлантириш, яширин фаолият юритадиганларни эса жазолаш кўзда тутилиши шарт. Солиқ юкини камайтириш ҳисобида барчага бир хил адолатли солиқ режимини жорий этиш, солиқ имтиёзларини босқичма-босқич бекор қилиш лозим” дея таъкидланиши бу борадаги муҳим вазифалардан бири сифатида белгилаб берилишидир.

Калит сўзлар: бюджет сиёсати, бюджет, солиқ имтиёзлари, солиқ маъмурчилиги, тадбиркорлик субъектлари, солиқ тушумлари, солиқ, солиқ ставкаси, преференциялар, йирик солиқ тўловчилар, давлат солиқ инспекцияси.

Аннотация. В Республике Узбекистан особое внимание уделяется обеспечению необходимого уровня сбора налогов и других обязательных платежей, кардинальному совершенствованию организации деятельности крупных налогоплательщиков, налогового администрирования налогоплательщиков и сотрудничества при выполнении налоговых обязательств. В Послании Президента Республики Узбекистан Ш.М.Мирзиёева Олий Мажлису от 28 декабря 2018 года важных задач «должен быть заинтересован не в уклонении от уплаты налогов, а в их своевременной уплате. Новая версия Налогового кодекса должна стимулировать честных налогоплательщиков, которые составляют основу развития страны, и наказывать тех, кто действует тайно. Необходимо ввести справедливый налоговый режим для всех, постепенно отменять налоговые льготы за счет снижения налоговой нагрузки”.

Abstract. Particular attention is paid to ensuring the necessary level of collection of taxes and other mandatory payments in the Republic of Uzbekistan, radical improvement of services on the basis of cooperation between large taxpayers, tax administration and tax obligations. In the Address of the President of the Republic of Uzbekistan Sh.M.Mirziyoev to the Oliy Majlis dated December 28, 2018, “one should be interested in the timely payment of taxes, not tax evasion. The new version of the Tax Code should provide incentives for honest taxpayers, who are the backbone of the country's development, and punish those who operate in secret. It is necessary to reduce the tax burden, introduce a fair tax regime for all, and gradually abolish tax benefits. ” is one of the important tasks in this regard.

Keywords: budget policy, budget, tax incentives, tax administration, business entities, tax revenues, taxes, tax rates, preferences, large taxpayers, state tax inspection.

Кириш

Юртимизда иқтисодиётнинг мутлақо янги тармоқларига асос солиш, айниқса, уларни бошқариш услубларини замонавийлаштириш, яъни халқаро бизнес юритиш тартиб-тамоийилларини жорий этишга алоҳида эътибор берилмоқда. Миллий иқтисодиётимизда кенг қўламли ислохотлар амалга оширилаётган корхоналарнинг ривожлантириш, уларнинг хорижий капитал бозорига чиқишини таъминлашга эришиш ва бу борада илғор хориж тажрибаларидан самарали фойдаланишни долзарб вазифа қилиб қўймоқда.

Бундан ташқари республикаimizдаги хўжалик юритувчи субъектлар, шу жумладан йирик солиқ тўловчи сони кун сайин кўпаймоқда. Бу иқтисодиётимиз жадал суръатларда ривожланиши, саноат салоҳияти ошиши, юқори технологияли тармоқларнинг ўзлаштирилиши, бошқача айтганда, мамлакатимиз рақобатдошлиги таъминланишига хизмат қилади.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили

Россиялик олимлардан И.Ю.Бочарова корпоратив бошқарув бўйича фикрни ривожлантириб, қуйидагича фикр билдиради: “корпоратив бошқарув компания фаолияти билан боғлиқ қизиқиш уйғотувчи корпоратив муносабатлар субъектлари ўртасидаги муносабатларда пайдо бўлувчи акциядорлар ҳолати ва акциядорлик жамияти хатти-ҳаракатларига таъсир этувчи ташкилий-иқтисодий ва бошқарув муносабатлари тизимидир”.

Маликов ва Жалиловлар (2011) фискал сиёсатни қуйидагича баён этишган: “бир томондан, бюджет даромадларини (оқилана) шакллантириш, иккинчи томондан, бюджет харажатларини (самарали) сарфлаш билан боғлиқ”. Шунингдек, фискал сиёсат иккита сиёсат (бюджет ва солиқ) лар туридан иборат.”

Худойқуловнинг (2019) илмий тадқиқот ишларида солиқ мажбуриятлари юклатилган солиқ тўловчилар сони, солиқ тўловчиларга берилган жами солиқ имтиёзлари, жами солиқ қарздорлиги, ўртача солиқ ставкаси каби муҳим омилларнинг ўзаро боғлиқлигига асосланган ҳолда эконометрик усуллар орқали давлат бюджети жами даромадларининг 2018-2023 йилларга мўлжалланган прогноз кўрсаткичлари аниқланган.

И.А.Бланк (2013) фикрича инвестициялар – бу капитални келажакда даромад олиш ёки унинг қийматини ошириш мақсадида тадбиркорлик фаолияти объектларига пул, моддий ва номоддий шакллардаги капиталдир.

Александров (2009) —Солиқ имтиёзи – бу солиққа тортиш миқдорини камайтириш ёки солиқнинг субъектига бошқа солиқ тўловчига нисбатан афзаллик тақдим этишдир.

Тютюрюков (2009) Солиқ преференцияси – айрим турдаги солиқ тўловчиларга солиқ мажбуриятини камайтиришнинг турли усуллари орқали давлат томонидан бериладиган афзалликлар.

Жусванто ва Симмснинг (2017) фикрича “Солиқ маъмурияти ва солиқ процедураларини рақамлаштириш солиқ тизимини янада ислоҳ қилиш учун замин яратиши керак. Солиқ сиёсати ислоҳоти рақамли бизнесга иқтисодий ўсишга мослашган ҳолда адолатли ва барқарор солиққа тортилишини таъминлаши керак”.

Сердюков ва бошқалар (2005) эса, “давлат солиқ сиёсати – давлатнинг умумий иқтисодий стратегияси доирасида давлат бошқаруви ва давлат органларининг

фаолиятида амалга оширилаётган, маълум бир давлатнинг тарихий ривожланишини тегишли босқичида манфаатлари ва мақсадларини ҳисобга олган ҳолда солиққа тортиш масалаларини ҳар томонлама ҳал этишга қаратилган" деб ҳисоблайди.

Тадқиқот методологияси

Ушбу мақолада қиёсий таҳлил ҳамда индукция ва дедукция баҳолаш усулларида фойдаланилди. Қиёсий усулдан фойдаланилиб, Йирик солиқ тўловчи корхоналарга доир маълумотлар ва уларни таҳлиллар амалга оширилиб илмий хулосалар берилди.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси

"Йирик корхона" тушунчаси қонун ҳужжатларида келтирилмаган. Амалиётда кичик тадбиркорлик субъекти жумласига кирмайдиган корхона йирик корхона ҳисобланади. Қуйидагилар кичик тадбиркорлик субъектлари ҳисобланади (*"Тадбиркорлик фаолияти эркинлиги кафолатлари тўғрисида"*ги Қонуннинг 5-моддасида белгиланган):

якка тартибдаги тадбиркорлар;

ишлаб чиқариш соҳасида банд бўлган **ходимларининг ўртача йиллик сони** 20 кишидан ошмайдиган, хизмат кўрсатиш ва бошқа ноишлаб чиқариш тармоқларида - 10 кишидан ошмайдиган, улгуржи, чакана савдо ва умумий овқатланишда - 5 кишидан ошмайдиган микрофирмалар;

ходимларининг ўртача йиллик сони соҳага қараб белгиланадиган кичик корхоналар (*Классификатор, Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йилдаги 24 августдаги 275-сон қарорига 1-илова*).

Микрофирмалар ва кичик корхоналар томонидан белгиланган ўртача йиллик ходимлар сони оширилган тақдирда, улар ходимлар сони оширилишига йўл қўйилган даврда қонун ҳужжатларида назарда тутилган имтиёзлар, преференциялар, кафолатлар ва ҳуқуқлардан маҳрум бўладилар.

Масалан, кичик тадбиркорлик субъектлари томонидан асосий фондлар 3 йилда 1 марта қайта баҳоланади, бошқа субъектлар йил якунига бўйича молиявий ҳисоботни (фақат 1 ва 2-сон шакллар) ҳар йили, қолганлар эса ҳар чорақда (молиявий ҳисоботнинг барча шакллари) тақдим этадилар.

Юридик шахсларни **йирик солиқ тўловчилар** тоифасига киритиш мезонлари Низомда (*Адлия вазирлиги томонидан 12.07.2019 йилда 3172-сон билан рўйхатдан ўтказилган*) белгиланган ва **солиқ маъмуриятчилигини амалга ошириш мақсадларида қўлланилади**. Йирик солиқ тўловчилар тоифасига киритилган солиқ тўловчилар алоҳида бўлинмаларни ҳисобга олиб **марказлашган ҳолда** солиқ ҳисоботини тақдим этади ва солиқларни (йиғимларни) тўлайди (*Солиқ кодексининг 20-моддаси 3-банди*). Йирик солиқ тўловчилар, жойлашган еридан қатъи назар, солиқ ҳисоботини Йирик солиқ тўловчилар бўйича ҳудудлараро давлат солиқ инспекциясига тақдим этади (*Солиқ кодексининг 82-моддаси 4-банди*).

Йирик солиқ тўловчилар тоифалари.

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2019 йил 12 июлда рўйхатдан ўтган 3172-сонли Юридик шахсларни йирик солиқ тўловчилар тоифасига киритишнинг мезонларини белгилаш тўғрисидаги Низомга асосан, Юридик шахсларни йирик солиқ тўловчилар тоифасига киритишнинг мезонлари қуйидагилар йирик солиқ тўловчилар тоифасига киритилади:

а) акциз солиғига тортиладиган товарларни ишлаб чиқарувчи ва акциз тўланадиган хизмат кўрсатувчи корхоналар;

б) тижорат банклари, товар-хом ашё, фонд ва валюта биржалари;

в) “Навоий КМК” ДК, “Олмалиқ КМК” АЖ ҳамда уларнинг таркибига кирувчи ташкилотлар;

г) маҳсулот тақсимотига оид битим бўйича ишларни бажаришда иштирок этаётган ташкилотлар;

сотишдан олинган соф тушуми ўтган календарь йил якуни бўйича 100,0 миллиард сўмдан юқори бўлган ёки кетма-кет келадиган ўн икки ойлик давр якуни бўйича ўшбу миқдордан ошган юридик шахслар, чет эл юридик шахсининг Ўзбекистон Республикасидаги доимий муассасалари (бўлинмалари);

е) углеводород хом ашёси ва минерал ресурсларни қазиб олувчи, қайта ишловчи, етказиб берувчи ва сотувчи ҳамда электр энергиясини ишлаб чиқарувчи ва етказиб берувчи юридик шахслар ва уларга товар (иш ва хизмат) етказиб берувчи чет эл юридик шахсининг Ўзбекистон Республикасидаги доимий муассасалари (бўлинмалари), бундан автомобилларга ёқилғи қўйиш шахобчалари мустасно;

ж) Ўзбекистон Республикасининг ҳаво бўшлиғидан йўловчиларни ташиш мақсадларида фойдаланувчи, халқаро ҳаво алоқаларини амалга оширувчи ва уларнинг таркибига кирувчи юридик шахслар.

з) реализация қилиш жойи Ўзбекистон Республикаси бўлган электрон шаклдаги хизматларни реализация қилишни амалга оширувчи чет эл юридик шахслари.

Низомнинг 4-бандига асосан, юридик шахслар ўтган календарь йил якуни ёки кетма-кет келадиган ўн икки ойлик давр бўйича солиқ органларига тақдим этган солиқ ва молиявий ҳисоботларидаги кўрсаткичларига асосан аниқланиб, юридик шахслар календарь йил якуни билан кўрсатилган мезонларга жавоб бермаса, ўшбу хўжалик юритувчи субъектлар навбатдаги уч йил мобайнида йирик солиқ тўловчилар тоифасида қолади. Бундан ташқари Низом талаблари татбиқ этиладиган йирик солиқ тўловчилар рўйхати ҳар йили кейинги солиқ даври бошлангунга қадар бир ойдан кечикмай Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси томонидан тасдиқланади.

Йирик солиқ тўловчилар рўйхатига киритилган ёки рўйхатидан чиқарилган юридик шахслар Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси томонидан тегишли қарор қабул қилинган кундан эътиборан беш кун ичида ёзма равишда, шу жумладан солиқ тўловчининг шахсий кабинети орқали хабардор қилинади.

Йирик солиқ тўловчиларни солиқ маъмуриятчилигини амалга оширишнинг хорижий давлатлар тажрибаси ўрганилганда қўйдагилар аниқланди.

Россия Федерациясида йирик солиқ тўловчилар тоифасини белгилаш Россия Федерал хизматининг 2007 йил 16 майдаги № ММ-3-06/308-сонли буйруғи билан амалга оширилади. Нотижорат ташкилотлар ва яқка тартибдаги тадбиркорлар йирик солиқ тўловчилар тақибига киритилмайди.

2020 йилда қўйидаги мезонларга жавоб берадиган ташкилотлар йирик солиқ тўловчилар тоифасига киритилиши белгиланган:

федерал даражадаги ташкилотлар учун йиллик даромад 35 млрд. рублдан, минтақавий даражадаги ташкилотлар учун 10 дан 35 млрд. рублгача.

бошқа йирик солиқ тўловчилар билан ўзаро боғлиқлик, яъни унинг иқтисодий фаолияти натижаларига таъсири бўлса;

ташкilot солиқ мониторинги учун ариза топширган бўлса;

йирик солиқ тўловчилар қаторига киришга қарор Федерал солиқ хизмати томонидан қабул қилинган бўлса.

Солиқ органлари солиқ тўловчиларни ўзлари хабардор қилади Россия Федерациянинг Молия вазирлиги РФ Солиқ кодексининг 83- моддасига мувофиқ йирик солиқ тўловчиларни ҳисобга олишн ўзига хос хусусиятларини белгилаш ваколатига эканлиги белгилаб қўйилган.

Қирғизистон Республикасида йирик солиқ тўловчилар ҳисобини юритиш ва тоифасини белгилаш тартиби:

Қирғизистон Республикасининг Солиқ кодексининг 102-моддасига асосан йирик солиқ тўловчилар тоифаси Қирғизистон Республикаси Ҳукумати белгилаб берган мезонларга мувофиқ белгиланиши келтирилган.

Қирғизистон Республикаси Ҳукуматининг 2011 йил 7 апрелдаги “Солиқ маъмуриятчилиги қоидалари ва тартиби тасдиқлаш тўғрида”ги қарорига мувофиқ “Йирик солиқ тўловчиларни аниқлаш мезонлари ва тартиби тўғрисида”ги Низом тасдиқланган.

Қўйидаги шартлардан бирига жавоб берган солиқ тўловчилар йирик солиқ тўловчилар таркибига киритилади. Жумладан:

- охириги 12 ой ичида танланган бухгалтерия ўсули ва белгиланган стандартларга мувофиқ товарларни, ишларни, хизматларни сотишдан тушадиган маблағлар:

а) савдо фаолиятидан 50,0 млн.сом ва ундан юқори тушум бўлган солиқ тўловчилар

б) “а” банддан ташқари солиқ тўловчилар учун 20,0 млн.сом ва ундан юқори тушум бўлган солиқ тўловчилар.

- охириги 12 ойда ҳиобланган ва тўланган солиқлар ва мажбурий тўловлар миқдори 2,5 млн.сомдан ошган солиқ тўловчилар;

- соф активлари қиймати (мажбуриятларни олиб ташлаган ҳолда) 5,0 млн.сомдан ошган солиқ тўловчилар киради.

Жумладан хорижий давлатларнинг тажрибаси ўрганилганда қўйидагилар аниқланди.

Белоруссия Республикасида йирик солиқ тўловчилар ҳисобини юритиш ва тоифасини белгилаш тартиби:

Белоруссия Республикаси Солиқ кодексининг 82-моддасига мувофиқ йирик солиқ тўловчилар солиқ назоратининг ўзига хос хусусиятлари келтириб ўтилган.

Белоруссия Республикаси йирик солиқ тўловчилар тоифасига шартларга жавоб берувчи Беларуссияни ташкilotлари ҳисобот йилининг 1 октябргача таҳлил қилиниб, навбатдаги йилнинг 1 январидан йирик солиқ тўловчи мақоми берилади ва икки йил давомида сақланиб қолинади.

Қозоғистон Республикасида йирик солиқ тўловчилар ҳисобини юритиш ва тоифасини белгилаш тартиби:

Қозоғистон Республикасида йирик солиқ тўловчиларни “йирик солиқ тўловчиларнинг мониторинги” шаклида назорат қиладилар. Қозоғистон Солиқ кодексини 130-моддасида мониторингга тушадиган йирик солиқ тўловчилар ҳисобот йилининг 1 октябргача аниқланади ҳамда 31 декабргача ваколатли орган томонидан тасдиқланади ва 2 йил давомида мониторингда бўлади.

Бугунги кунда мазкур Низом мезонлари асосида 1152 та корхоналар йирик солиқ тўловчилар тоифасига киритилган.

Мазкур корхоналар томонидан 2019 йилда бюджетга **45,9 трлн.сўм** солиқлар тўланган бўлиб, шундан маҳаллий бюджетга (26.12.2018 йилдаги ПҚ-4086-сонли қарор талабларига асосан) **11,9 трлн.сўм** ажратма қилинган бўлиб, ушбу корхоналар йирик корхоналар тоифасига киритилгандан кейин улар томонидан тўланадиган солиқларнинг маҳаллий бюджетга ажратмаси ўзгармаган, яъни олдин қандай ўтказилган бўлса, йирик солиқ тўловчилар тоифасига киритилгандан сўнг ҳам худди шу тартибда маҳаллий бюджетга ўтказиб берилган.

2020 йилда **1416 та** корхона томонидан бюджетга **67,7 трлн.сўм** солиқлар тўланган бўлиб, шундан маҳаллий бюджетга (2019 йилдаги 9 декабрдаги ЎРҚ-589-сонли Қонун ва 30.12.2019 йилдаги ПҚ-4555-сонли қарор талабларига асосан) **6,0 трлн.сўм** ажратма қилинган.

Худди шунингдек, Адлия вазирлигидан 2020 йил 10 январдаги 3172-1-сон билан рўйхатга олинган “Юридик шахсларни йирик солиқ тўловчилар тоифасига киритишнинг мезонларини белгилаш тўғрисида”ги Низом мезонлари асосида 2020 йилда **284 та** корхоналар йирик солиқ тўловчилар тоифасига киритилган. Мазкур корхоналар томонидан 2019 йилда бюджетга **1,4 трлн.сўм** (шундан маҳаллий бюджетга 370 млрд.сўм) тўланган бўлса, 2020 йилда **5,7 трлн.сўм** (шундан маҳаллий бюджетга 720 млрд.сўм) тўланган.

Қайд этиш лозимки, йирик корхоналар ҳисобидан 2019 йилга нисбатан маҳаллий бюджетларга жами **5 трлн.сўм** кам ажратма қилинган бўлиб, бунга қўйидагилар сабаб бўлмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 12 декабрдаги “Ўзбекистон Республикасининг “2020 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида”ги қонуни ижросини таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4555-сонли қарорига мувофиқ Республикадаги 85 та супер йирик корхоналар томонидан тўланадиган фойда ва қўшилган қиймат солиғи Республика бюджетга ўтказилиши белгиланди. Шунга мувофиқ, маҳаллий бюджетларга **2,1 трлн.сўм** маблағ тушмади.

Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 9 декабрдаги “2020 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида”ги ЎРҚ-589-сонли Қонуни ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 12 декабрдаги “Ўзбекистон Республикасининг «2020 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида»ги қонуни ижросини таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4555-сонли қарорига мувофиқ айрим солиқ турлари бўйича маҳаллий бюджетга ажратма қисми камайтирилганлиги ҳисобига маҳаллий бюджетларга **2,4 трлн.сўм** маблағ тушмади.

2020 йил 1 январдан янги тартибдаги Солиқ кодекси амалда жорий этилди ва шу кодекснинг 20-моддасига асосан, йирик солиқ тўловчилар тоифасига киритилган солиқ тўловчилар алоҳида бўлинмаларни ҳисобга олиб марказлашган ҳолда солиқ ҳисоботини тақдим этиши ва солиқларни (йиғимларни) тўлаши белгиланган бўлиб, шунга асосан тижорат банкларининг **861 та** ҳудудий филиалларини солиқ мажбурияти тугатилиб барча солиқ мажбурияти тижорат банкларининг **34 та** бош амалиёт бошқармаларига ўтганлиги натижасида ҳудудларнинг маҳаллий бюджетидан **0.5 трлн.сўм** маблағ Тошкент шаҳар ва Тошкент вилояти маҳаллий бюджетига ўтди.

Хулоса ва таклифлар

Юқоридаги таҳлилларга асосланиб йирик солиқ тўловчилар сифатида ҳисобга олинган юридик шахслар ва улар томонидан бюджетга тўланадиган солиқлар самарадорлигини ошириш бўйича қуйидаги ишларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ.

1. Солиқ маъмурчилигининг самарадорлигини ошириш мақсадида ва энг кам иш ҳақининг ошиб борилишини инobatга олиб, инфляция даражаси мувозанатни таъминлаш ҳамда йирик солиқ тўловчиларни даромадларнинг умумий миқдори юқорилигини инobatга олиб Маҳсулот (товар, иш ва хизмат) ларни сотишдан олинган соф тушуми ўтган календарь йил якуни бўйича 200,0 миллиард сўм миқдорини белгилаш керак.

2. Йирик солиқ тўловчилар тоифасига киритилган юридик шахслар календарь йил якуни билан кўрсатилган мезонларга жавоб бермаса, ушбу хўжалик юритувчи субъектлар йирик солиқ тўловчилар ушбу хўжалик юритувчи субъектлар навбатдаги **бир йил** мобайнида йирик солиқ тўловчилар тоифасида қолдириш мақсадга мувофиқ бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг парламентга мурожаатномаси. 24. 01.2020 йил.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси- Тошкент: Ғафур Ғулом нашриёт уйи 2020.- 640 б.

Ўзбекистон Республикаси давлат солиқ қўмитаси маълумотлари. www.soliq.uz.

Худойқулов С.К. (2019) Солиқ тушумларини прогноз қилиш методологиясини такомиллаштириш. Иқтисодиёт фанлари доктори (DcS) илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертацияси автореферати. 2019 йил. Б. 14-16; 20-21; 28-29.

Бланк И.А. “Основы инвестиционного менеджмента. В 2 томах. Том 1” “Эльга”, 2013 г.

Александров И. М. (2009) Налоги и налогообложение: Учебник / И. М. Александров. — 10-е изд., перераб. и доп. — М.: Издательско- торговая корпорация “Дашков и К,” 228 с.

Juswanto, W., & Simms, R. (2017) Fair Taxation in the Digital Economy, ABD Institute, Policy Brief No.

[хттпс://астрал.ру/бизнес/электронная-отчетность/ларГЭСт-тампайер/](http://астрал.ру/бизнес/электронная-отчетность/ларГЭСт-тампайер/).

[хттп://сбд.минжуст.гов.кг/аст/view/ру-ру/59691/10?сл=ру-ру](http://сбд.минжуст.гов.кг/аст/view/ру-ру/59691/10?сл=ру-ру).

Карп М.В. (2001) Налоговый менеджмент: Учебник для вузов. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 477 с.

Сердюков А.Э., Вилкова Е.С., Тарасевич А.Л. (2005) Налоги и налогообложение: Учебник для вузов. —СПб: Питер, 752 с.